

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

124:2 • 2004

Att rättfärdiga förtryck. Rastänkande i Sydafrika

Karl Magnusson, *Justifying Oppression. Perceptions of Race in South Africa between 1910 and 1961*, Diss, Historiska institutionen, Göteborgs universitet, Göteborg 2000. 196 s.

Avhandlingens syfte, frågeställningar och uppläggning

Den här recenserade avhandlingen tar upp ett i svensk historisk forskning tämligen avvikande ämne, i och med att den behandlar ett internationellt problem, och tar upp frågor rörande ras och etnicitet. Ambitionsnivån är hög och studien ses av författaren som ett försök att kombinera "an explicitly theoretical point of departure [...] with a source-critical perspective" (s 178). Även om undertecknad i en del avseenden har andra uppfattningar än författaren, bör det redan nu vitsordas att avhandlingen är ett värdefullt bidrag till internationellt inriktad svensk historieforskning och ur flera synpunkter är både teoretiskt och analytiskt intressant. Med tanke på ämnets art och som grund för den fortsatta diskussionen, kommer recensionen att inledas med en presentation av avhandlingen. Därefter följer en diskussion av specifika punkter i analysen.

Det angivna syftet är att identifiera hur rasuppfattningar i Sydafrika utvecklades och eventuellt förändrades under förra hälften av 1900-talet (s 16). Materialet är debatter i det sydafrikanska parlamentet och de ståndpunkter som där framfördes. Speciellt intresse knyter sig till frågan huruvida apartheidssystemet innebar något kvalitativt nytt i raslagstiftningen. (s 10). Undersökningsperioden sträcker sig från 1910 till 1961 och anknyter till en klassisk indelning i sydafrikansk forskning mellan den segregationistiska perioden 1910–1948 och apartheidperioden 1948–1992; 1910 var det år då Sydafrika blev ett självstyrande dominion, och slutåret 1961 bestäms av att Sydafrika då blev självständigt. Tidsavgränsningen förefaller rimlig givet frågeställningarna, även om det i sig hade varit intressant att se om Sydafrikas förändrade statsrättsliga ställning efter 1961 innebar någon påtaglig förändring.

Den tidsperiod som undersöks är relativt lång och materialet är omfattande. Detta nödvändiggör ett urval, vilket grundas på hypotesen att rasuppfattningar kan variera i förhållande till vilken *sphere of life*, "livssfär" debatten behandlar, så att det kan finnas en skillnad mellan lagar som reglerar folks dagliga privatliv och lagar som permanent reglerar bosättningsförhållandena (s 27). Mot den bakgrunden väljer författaren att undersöka debatter inom sfärerna formell politisk åtskillnad, territoriell åtskillnad och privat åtskillnad. Formulerat på annat sätt vill han studera inställningen till segregation i fråga om politisk organisation, liksom

beträffande samlevnad inom samma territorium och inom den privata sfären, till exempel i fråga om sexuella relationer.

Den tidigare litteraturen om rasrelationer i Sydafrika har karakteriserats av olika analysinriktningar, där man skulle kunna skilja på ett idéorienterat och ett marxistiskt perspektiv.¹ Magnusson ansluter sig till en strävan att kombinera de båda perspektiven, men ser rasuppfattningar som riktlinjer för handlandet och som gränssättare för vilka handlingsalternativ som var möjliga. Ambitionen är att göra en tankeskoleanalys. Författaren vill därigenom fånga aktörernas grundläggande syn på hur rasrelationerna borde vara gestaltade och hur man politiskt skulle kunna etablera förhållanden som motsvarade denna syn (s 26). Den empiriska utgångspunkten är en analys av debatten kring *Population Registration Bill* 1950 (s 38–45, 179), där debatten gäller registrering enligt ras. Författaren identifierar där tre olika tankeskolor: den biologiska, den evolutionistiska och den kulturella skolan, som sedan blir centrala i den fortsatta analysen.

Författaren väljer ut sammanlagt tio debatter förutom debatten om *Population Registration Bill* och delar upp dem utifrån vilka livssfärer de berör. Först presenteras de valda debatterna i fråga om "formell politisk åtskillnad". De debatter som valts gäller *Separate Representation of Natives Bill* 1936, *Separate Representation of Voters Bill* 1951 och *Promotion of Bantu Self-Government Bill* 1959. Av dessa behandlar de båda förstnämnda frågan om parlamentarisk representation för de afrikaner² som de facto hade rösträtt enligt de gällande rösträttsbestämmelserna i provinserna Kap och Natal, liksom också frågan om representation för "färgade", *coloureds*, det vill säga den mellangrupp av till exempel indier och människor med blandad härkomst, som politiskt sett utgjorde ett inte oväsentligt stöd för oppositionspartiet United Party. Lagförslagen gick ut på att icke-vita skulle flyttas över till separata röstlängder för att inte kunna påverka valet av vita representanter. *Promotion of Bantu Self-Government Bill* tog upp en annan problematik; lagförslaget behandlade inrättande av nominellt självstyrande "bantustans", och öppnade vägen för den senare utvecklingen med "homelands".

Därefter presenterar författaren de debatter som valts ut inom sfären "territoriell åtskillnad". Det gäller debatterna kring *Natives Land Bill* 1913, *Natives Trust and Land Bill* 1936, och *Group Areas Bill* 1950. De förstnämnda rörde fördelningen av jord i termer av avsättning av mark (reservat) till afrikaner, medan den sistnämnda behandlade frågan om separata bosättningsområden i städerna för både afrikaner och färgade. Slutligen tar författaren upp debatter som gällde åtskillnad i det privata livet. *Immorality Bill* 1926/1927 innebar lagstiftning mot sex mellan vita kvinnor och afrikanska män. *Immorality Amendment Bill* 1950

1. Se t ex Dan O'Meara, *Volkskapitalisme. Class, Capital and Ideology in the Development of African Nationalism, 1934–1948*, Cambridge 1983.

2. Här används "afrikaner" för att referera till personer med mörk hudfärg, vilket inte skall sammanblandas med "afrikaans", den nederländskspråkiga vita befolkningsgruppen.

utvidgade lagen till att gälla också "färgade" män. *Prohibition of Mixed Marriages Bill* 1950 inte bara förbjöd blandäktenskap utan krävde att ingångna sådana skulle annulleras. En avvikande form för lagstiftning tas upp i *Reservation of Separate Amenities Bill* från 1953. Här rörde det sig om så kallad "petty apartheid" i form av skilda väntsalar och liknande, och målet var att avskaffa kravet på lika standard.

Debatterna jämförs inom varje "livssfär" för sig för att se kronologiska förändringar. I ett avslutande avsnitt görs så en samlad jämförelse för att se om det finns skillnader "livssfärerna" emellan. Resultatet blir att det finns en kontinuitet i debatten mellan 1910 och 1961. Detta innebär att den skillnad i utvecklingen före och efter 1948, som bland annat *Truth and Reconciliation Commission* velat lyfta fram inte håller streck i Magnussons material (s 177, 185). Genomgående för hela perioden är att den biologiska skolan med sin betoning av raslig renhet dominerar tänkandet medan den kulturella skolan, den tankeskola som starkast går efter individuellt värde i stället för ras, efter hand försvinner.

Avhandlingens teoretiska utgångspunkter

Den teoretiska bakgrunden för valet att dela upp lagstiftningen efter livssfär kunde ha presenterats mera utförligt. Livssfär är både teoretiskt och analytiskt ett svärdefinierat och svärhanterat begrepp, och det kan diskuteras om reglering av sexuella relationer och standarden på offentliga väntsalar egentligen hör hemma inom samma privata livssfär. Den grundläggande tanken här är emellertid att man teoretiskt sett skulle kunna tänka sig att rasuppfattningar och rasism borde variera beroende på vilken livssfär debatterna gäller, vilket inte förefaller att vara fallet. Detta är förvisso intressant, eftersom man utifrån förefintlig internationell litteratur och debatt hade kunnat tänka sig starkare uttryck för rasistiskt tänkesätt inom den privata livssfären, i synnerhet i förhållande till sexuella frågor.

Valet att analysera materialet i tankeskoletermerna anknyter till en statsvetenskaplig tradition,³ men inte minst internationellt finns även en tradition av idéanalys,⁴ som hade förtjänat att diskuteras i detta sammanhang. Möjligen kunde författaren mera utförligt ha gått in på diskursanalys som ett alternativ. Det är knappast tillräckligt att motivera valet med att diskursanalys inte är accepterat i historikerkretsar, även om det kan ligga viss sanning i detta. En av inspirations-

3. Se t ex de av författaren citerade verken: Olof Ruin, *Mellan samlingsregering och tvåpartisystem. Den svenska regeringsfrågan 1945–1960*, Stockholm 1963; Mats Bergquist, *Sverige och EEC—En statsvetenskaplig studie av fyra åsiktsriktningars syn på svensk marknadspolitik 1961–62*, Stockholm 1970; Ole Elgström, *Aktiv utrikespolitik – En jämförelse mellan svensk och dansk parlamentarisk utrikesdebatt 1962–1978*, Lund 1982.

4. Se t ex Judith Goldstein & Robert O Keohane (eds), *Ideas and Foreign Policy. Beliefs, Institutions and Political Change*, Ithaca 1993.

källorna till upplägningen har varit Peter Esaiassons kritik av Stig-Björn Ljunggrens avhandling.⁵ Från denna hämtar Magnusson tre krav på tankeskoleanalys. Det första är att det skall finnas en teoretisk diskussion som anger vad som kan vara relevant att jämföra i de olika rasuppfattningarna. Det andra är att tankeskolorna måste modifieras i förhållande till källmaterialet, så att "fakta skall ges möjlighet att sparka tillbaka". Det tredje är att analysen skall ha sin bas i "fundamental issues", som innefattar de olika argumentnivåerna i en politisk debatt och som är relevanta för undersökningsobjektet. Fundamentala frågor är i detta sammanhang: Hur uppfattas verkligheten i termer av samhälls- och människosyn? Hur definieras utopin, det vill säga slutmålet för samhällsutvecklingen? Hur når man utopin? Magnusson strävar efter att analysera de olika ståndpunkterna från dessa utgångspunkter. Det är argumenten i sig som är av intresse, men samtidigt förutsätter en analys av denna typ att man går bakom argumenten som sådana för att nå till de fundamentala frågorna, och att man också delar upp argumenten i dispositionella och instrumentella, i det här fallet strategier för att nå fram till en utopi givet en viss verklighetssyn.

Det finns emellertid ytterligare krav på en tankeskoleanalys. De olika tankeskolorna skall vara ömsesidigt uteslutande, täckande eller uttömmande och parallella. Frågan är dock om de skisserade tankeskolorna uppfyller dessa hårda krav. Beträffande den teoretiska anknytningen är innehållet i Magnussons tankeskoleanalys starkt styrt av den vetenskapliga debatten om sydafrikansk rasism,⁶ vilken förutom den empiriska analysen också motiverar indelningen i de tre ovan nämnda tankeskolorna. Medan den biologiska skolan är klart särskild genom att den står för oföränderlig, medfödd och genetiskt betingad olikhet raserna emellan, står enligt författaren den kulturella och till dels även den evolutionistiska för möjligheter till utveckling och förändring. Grundtanken i analysen av den evolutionistiska tankeskolan är att denna utgår från att det kan ske en civilisationsprocess omfattande den icke-vita befolkningen som kan göra den jämlik med lika rättigheter. Detta skulle innebära att det bara finns en civilisation. Som framgår i materialet, kan man mycket väl ha en uppfattning om olika samlevande men skilda civilisationer (s 148ff).⁷ Detta innebär att skillnaden mellan evolutionister och företrädare för den biologiska skolan suddas ut. Frågan är om inte båda utgår från samma essentialistiska/biologiska syn på ras. Ett förespråkande av skilda civilisationers hierarkiskt ordnade samexistens förefaller att peka framåt mot den senare apartheidpolitiken.

5. Peter Esaiasson, Recension av Stig-Björn Ljunggren, *Folkhemskapitalismen – Högerns programutveckling under efterkrigstiden*, *Statsvetenskaplig tidskrift* 1993.

6. En speciell roll spelar analysen i Saul Dubow, "Race, Civilisation and Culture. The Elaboration of the Segregationist Discourse in the Inter-war Years", i Shula Marks & Stanley Trapido (eds), *The Politics of Race, Class and Nationalism in Twentieth Century South Africa*, London & New York 1990, s 71–95.

7. Jfr s 121 med uttalande av premiärministern Jan Smuts, en ledande evolutionist. Se också s 58.

Den empiriska och teoretiska bindningen till sydafrikanska förhållanden och föreställningar kan minska avhandlingens generella värde.⁸ Dessutom finns det problem med att använda en del av materialet från parlamentsdebatterna, det vill säga *Population Registration Bill*, för att bygga upp en analysmodell av samma material. Det kan ifrågasättas om fakta verkligen "har möjlighet att sparka tillbaka". Det skulle vidare ha varit värdefullt med en anknytning till generell teoribildning om ras, gärna parad med en fördjupad diskussion av relaterade begrepp som "nation" och "etnicitet". "Ras" är i sig inget lättdefinierat begrepp, och termen kan stå för många olika ting.⁹ I dag finns det en intensiv internationell akademisk och icke-akademisk diskussion om ras och rasism, aktuell i Sverige inte minst i samband med debatten om Förintelsen och Levande Historia-projektet. En analysinriktning ser ras som något som utgår från fenotypiska särdrag – tänkta eller reella yttre karakteristika som hudfärg, eventuellt sammankopplade med nedärvda egenskaper. Ett sådant synsätt utgör uppenbarligen basen för den biologiska tankeskolan. Det finns emellertid också en annan analysinriktning som utgår från begrepp som "rasifiering" i termer av sociala processer.¹⁰

Grundläggande ser författaren "ras" som en social och föränderlig konstruktion, där "rasism" kommer att definiera ras. Detta synsätt är i dag dominerande i internationell debatt, inte minst därför att vägen annars ligger öppen för en diskussion om skillnader mellan olika raser och rasers egenskaper som efterlämnat skrämmande spår i internationellt och svenskt tankeliv.¹¹ Författaren skiljer mellan "essentialistisk" och "existentialistisk" syn på ras, och lägger tonvikten vid om aktörerna har en kollektiv eller en individualistisk människosyn. Det kunde emellertid ha varit värdefullt att tydligare sätta in avhandlingen i ett "rasifieringsperspektiv" och anknyta till den teoribildningen, i synnerhet som Sydafrika ur många synpunkter är ett klassiskt fall av "rasifiering" av ett samhälle.

I den aktuella debatten om "rasifiering" och så kallad "kulturell rasism" utgår man från att ras är något konstruerat, och inriktar sig på nedvärdering och diskriminering på tänkta kulturella grunder.¹² Centrala dimensioner är då in- och exklusion å ena sidan, och över- och underordning å den andra. Enligt ett sådant synsätt blir inte bara den biologiska skolan utan också den evolutionistiska rasis-

tisk. Här skiljer sig undertecknad från avhandlingsförfattaren, bland annat i tolkningen av begreppet "cultural adaptation" (s 37).¹³ Den evolutionistiska skolan står för över- och underordning även i ett mycket långt framtida tidsperspektiv, varför det kan ifrågasättas om den överhuvudtaget skall räknas som en separat tankeskola. Frågan är om den utveckling mot dominans för en rasistisk ideologi som författaren vill se finns, eller om det rör sig om ett konstant tänkande under den undersökta tidsperioden. Medan det otvivelaktigt finns mycket klara drag av tänkande av kulturell över- och underordning i den kulturella tankeskolan, finns det samtidigt en klar uppfattning om möjligheten till integration inom överskådlig tid, om också i termer av "vit" kulturell överlägsenhet. (s 44, 49, 76, 106, 108) Sett mot den bakgrunden blir den kulturella tankeskolan apart, även om det kan diskuteras om den ur rasanalytisk synpunkt inte är rasistisk lika väl som den biologiska och evolutionistiska. Den innebär emellertid något annat är de övriga, och i den meningen sker det en utveckling, eftersom den kulturella tankeskolan upphör att existera i författarens material.

En något annorlunda fråga är om inte begreppen "nation" och "etnicitet" med fördel skulle kunnat användas mera i avhandlingen. I tolkningen av den sydafrikanska utvecklingen läggs ofta stor vikt vid utvecklingen av en speciell "Afrikaans"-nationalism, och rasifieringen betraktas i termer av denna nationalism.¹⁴ Det kan också noteras att *Bantu Self-Government Act* från 1959, som siktar till etablerandet av "homelands" talar om "the Bantu nation" – möjligen under påverkan av internationell debatt. Värdet av avhandlingens resultat hade framstått tydligare om alternativa tolkningar diskuterats.

Metodologiska utgångspunkter

Urvalet av litteratur förefaller rimligt. Beträffande material och källor finns det emellertid anledning till en mera utförlig diskussion. Författaren skulle ha kunnat komplettera de använda källorna med andra, givet att en kärnpunkt i en tankeskoleanalys kan vara att "välja och utnyttja material".¹⁵ Ett sådant material ligger i regeringskommissionerna och deras utlåtanden, till exempel *Native Economic Commission of 1932* och den så kallade *Sauer Report* från 1946, vilka skulle kunna säga något om utvecklingen av rasism och rasistiska tankeskolor, liksom också material från valkampanjerna. Författaren väljer emellertid att ha parlamentsdebatter som i princip enda material för analysen. Han anknyter här till tidigare svensk, framförallt statsvetenskaplig, forskning men tar också upp den diskussion som förts om materialets källvärde i svensk historisk forskning. Det funktionella källbegreppet spelar en viktig roll för analysen. Författaren dri-

8. Detta gäller t ex Saul Dubow, *Scientific Racism in Modern South Africa*, Cambridge 1995; Arthur Ashforth, *The Politics of Official Discourse in Twentieth Century South Africa*, Oxford 1990 och Aletta Norval, *Deconstructing Apartheid*, London 1996. Det kan noteras att både Ashforth och Norval utgår från ett diskursanalytiskt perspektiv.

9. Michael Banton, *Racial Theories*, Cambridge 1998 (1987).

10. Floya Anthias & Nira Yuval-Davis, *Racialized Boundaries. Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*, London 1992.

11. Se t ex Lars M Andersson, *En jude är en jude. Representationer av "juden" i svensk skämtpress omkring 1900 till 1930*, Lund 2000.

12. Se t ex, Philomena Essed, *Understanding Everyday Racism. An Interdisciplinary Theory*, Newbury Park 1991.

13. Jfr Dubow 1990.

14. Se t ex O'Meara 1983.

15. Esaïasson 1993.

ver tesen att uttalanden i parlamentsdebatter är att betrakta som kvarlevor, och hävdar att deras källvärde inte reduceras av att debatterna är nedtecknade av någon annan eller av att det i en del fall rör sig om översättningar, och inte heller av att de som deltagit i debatten haft tillfälle att se och korrigera protokollen. Ståndpunkten kan diskuteras, och frågan är vad detta innebär i förhållande till de uttryckta rasuppfattningarna. Det finns en risk för ändringar i protokollen i efterhand som påverkar samtidigheten och därmed också materialets bärkraft.

Ett annat problem gäller materialets representativitet, och hur "träffande och täckande" det egentligen är,¹⁶ och i vilken utsträckning analysen lever upp till kraven på samtidighet, oberoende och tendenskritik. Författaren driver tesen att materialet inte bara är en källa till vad parlamentsdebattörerna ansåg utan också till vad valmanskåren tyckte i frågan. Uttalanden i parlamentet hävdas vara "representative of opinions held by the electorate" (s 18, 138, 178). Detta är en tveksam argumentering. Här borde författaren ha anknutit till statsvetenskaplig litteratur som behandlar representation ovan- respektive underifrån, och satt in argumenteringen i det perspektivet.¹⁷ Generellt sett är det problematiskt att hävda att politiker inte kan driva egna uppfattningar, och därmed faller argumentet att protokollen är kvarlevor till vad valmanskåren ansåg. Författaren säger också att protokollen är "a mirror of the perceptions of race that were judged as permissible utterances by the parliamentarians before the contemporary electorate" (s 19). I sig skulle man kunna argumentera för att protokollen kan vara kvarlevor beträffande parlamentsledamöternas tolkning av valmanskårens åsikter, vilket dock skulle krävt en fördjupad analys. Däremot är de bara svaga berättande källor till valmanskårens åsikter.

Författaren strävar också efter kvantifiering. Ambitionen är att ange hur ofta varje tankeskola är representerad i debatterna för att på det sättet stärka den diakrona komparationen (s 26). Detta måste betecknas som tveksamt också bortsett från att underlaget är bristfälligt, eftersom debatter inom ramen för andra "livssfärer" hade kunnat ge andra siffror. Vidare är det oklart om det är talare/aktörer eller inlägg som är räknade. Felkällorna är under alla omständigheter stora med tanke på att partierna kan ha fördelat inläggen genom så kallade "whips", och att det kan ha funnits möjligheter till att debattiden varit begränsad. Magnusson gör inte bara ett urval av debatter utan väljer också ut debattinlägg enligt tanken att han bara vill räkna "substantial statements". En specificering finns angående hur dessa skall se ut; författaren strävar efter att ta fram "obvious cases and omit the rest". Principen blir svår att anpassa till en tankeskoleanalys, där mycket kretsar kring att läsa ut det "latenta innehållet" i termer av samhälls-

och människosyn, strategi och utopi, något som förutsätter aktiv tolkning och kodning.¹⁸ Det kan därför på goda grunder hävdas att kvantifiering av så utpräglat kvalitativa data som det är fråga om här är tveksamt. Det finns inget underlag för att sluta sig till att den biologiska skolans relativa styrka låg på 25 procent av elektoratet, på basis av en debatt, där den biologiska skolan stod för sex "substantiella" inlägg, det vill säga 25 procent av inläggen (s 91). Möjligen kan det vara en indikation på relativ styrka, men också detta är oklart, eftersom det finns för många osäkra faktorer.

Ett viktigt metodiskt inslag i avhandlingen är den komparativa ansatsen, men det saknas en utförligare diskussion av komparationens villkor och förutsättningar.¹⁹ Vad som kan sägas är att det är skillnad mellan synkron och diakron komparation. I båda fallen kan det bli en fråga om att jämföra äpplen med päron, men metoden är viktig och användbar. Det hade varit önskvärt att göra den synkrona komparationen mera utförlig, för att på det sättet få teoretiska och empiriska impulser. Vad den diakrona komparationen angår ändras kontexten uppenbart över tid, och det kan där bli svårt att jämföra en debatt från 1913 med en från 1959.

Analysen

Analysen fungerar i huvudsak bra, och akribin som testats genom stickprov är god. Vad man skulle ha kunnat önska är en samlad diskussion av den politiska kontexten, och inte minst av partistrukturen. Det kan misstänkas att parti-lojaliteten påverkar ställningstagandena, som i så fall inte enbart kan sägas återspegla valmanskårens preferenser. I de valda debatterna är det generellt National Party som sitter i regeringen, och lägger fram de diskuterade lagförslagen. I sig förefaller detta att göra liten skillnad i de framlagda lagförslagen och de förda debatterna, men problematiken borde ha diskuteras utifrån ett bredare material. Intressant skulle också vara att titta närmare på det socialistiska Labour Party, som i samband med lagförslagen 1926/1927 satt i regeringen tillsammans med National Party men möjligen i andra fall kunde tänkas agera mera självständigt.

Ett intressant drag i det presenterade materialet är att det i stor utsträckning är samma personer som återkommer i debatterna under någorlunda samma tidsperiod. Frågan blir då vad dessa personer står för. Är de bärare av en ideologi/tankeskola och talesmän för denna, och återspeglar i så fall debatterna nödvändigtvis väljarkårens åsikter? En fråga av speciellt intresse gäller de så kallade "Native Representatives", vita parlamentsledamöter som valdes av och representerade väljare av annan hudfärg. Deras agerande kan förtjäna analys, även om det

16. Göran B Nilsson, "Den källkritiska processen. En studie i sunt förnuft", *Scandia* 2002:2, s 179–194.

17. Peter Esaiasson & Sören Holmberg, *Representation from Above. Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*, Dartmouth 1996

18. Esaiasson 1993.

19. Se t ex Magnus Mörner, "Komparation. Att vidga historiska perspektiv", *Scandia* 1982:1 och Jürgen Kocka, "The Uses of Comparative History" i Karl Molin & Ragnar Björk (eds), *Societies Made Up of History*, Stockholm 1996.

i en del fall kan röra sig om olika individuella tolkningar av vilken roll man skulle spela.

Viktigare är emellertid de mera principiellt grundade invändningarna mot analysen som gjorts tidigare, till exempel i termer av källkritik och teoretisk underbyggnad. Det kan också sägas att analysen lätt blir statisk i och med att tankeskolorna betraktas som en gång för alla givna. Den hårda struktureringen av materialet har sina nack- lika väl som fördelar. Ett problem ligger också i urvalet av parlamentsdebatter. Man kan undra varför vissa inkluderats och andra, som till exempel debatter om passlagar, exkluderats. Behovet av att finna debatter som passar in i de olika livssfärerna skulle inte hindrat ett annat urval.

Sammanfattning

Avhandlingen *Justifying Oppression* är ett värdefullt arbete med en intressant teoretisk upplägning. Den kan ha ett värde för många forskare oavsett om de är specifikt intresserade av sydafrikansk rasism eller av tankeskole- och idéanalys. Författaren kommer också fram till intressanta resultat, som att det finns en kontinuitet mellan perioderna före och efter *apartheids* införande, och att *apartheid* därmed inte är det utvecklingsbrott som hävdats av den sydafrikanska *Truth and Reconciliation Commission*. Ett annat resultat är att rasuppfattningarna tycks ha nått sin "utmost conclusion" i debatterna kring privat åtskillnad. Den biologiska skolan är hela tiden dominant, och den kulturella får färre och färre företrädare. I föreliggande recension har det framförts önskemål om en starkare och utvidgad anknytning till teori, och kritik har också riktats mot källhanteringen. Kritiken skall emellertid inte överskugga avhandlingens förtjänster som en kartläggning av rastänkande i det sydafrikanska fallet, och inte heller dölja de resultat som trots bristerna vinnas genom avhandlingens upplägning.

Rune Johansson *

* Fakultetsopponent